

Prof. Dr. Ömer Faruk AKÜN
ANADOLU HALK ŞİİRİNDE TABİAT MOTİFLERİ
[Basılmamış Doktora Tezi]

NETİCE

Tayin ettiğimiz sahada Türk halk şiirinde tabiat konusu üzerine yaptığımız çalışmalar sonunda vardığımız neticeleri maddeler halinde tespit ediyoruz:

a) Halk şiiri, tabiatı bütün unsur ve görünüşleri ile ifade etmemiştir.

b) Tabiattan ancak muayyen unsurlar alınmış ve bunlar muayyen münasebetlerle ele alınan motifler olarak tekrarlanmıştır.

c) Bu tabiat unsurlarından bir kısmı şiirde tem haline gelebilmiş, büyük kısmı ise sadece küçük zikirlerden ibaret kalmıştır. Halk şiirinde tabiatın ifadesi, muayyen bir kaç konu haricinde hep dağınık ve serpinti suretinde küçük zikirler halindedir.

d) Halk şiirinde bazı tabiat unsurları çok tekerrür göstermekte, bazı tabiat unsurları ise az zikredilmektedir. En çok tekerrür eden unsurlar, kozmik âlemden dağ, yayla, akarsu, mevsimlerden ilkbahar, nebat âleminde gül, sümbül, meyvelerden elma, turunç, kuşlardan bülbül, turna, şahin, hayvanlardan at, geyik-ceylân, kurt ve arslandır. Fakat bu, çok tekerrür etme keyfiyeti, bu tabiat unsurlarının etraflı bir şekilde ele alındıklarını ifade etmez. Meselâ bunlardan gül, sümbül, elma, turunç, şahin, kurt, arslan, akarsu yalnız bir iki mısralık küçük zikirler halinde bulunmaktadır. Bu unsurların tekerrürleri bilhassa teşbih dolayısıyledir.

e) Herhangi bir tabiat unsuru şiirde tem halini aldığı zaman bu, her vakit, manzumenin bizatihi o tabiat unsuruna tahsisi vakiasını tazammun etmemektedir. Tabiat bizatihi olarak ifade edilmekten çok, doğurduğu, vesile olduğu duygularla ele alınmaktadır. Tabiatın bizatihi obje cephesinin hakim bulunduğu konular, dağ, yayla, ilkbahar ve attan ibarettir [754]. Tabiat duygusunun geniş tezahürü ancak bu konularda mevcuttur. Bununla beraber, dağ, yayla ve ilkbahar konuları hep bu mahiyette olmayıp sırf insanın kendine ait duyguları bakımından, yani subjektif cihetten ele alındıkları da görülür. Turna, bülbül, koyun, geyik-ceylân, kuğu tem olarak hep subjektif mahiyette ifade olunmakta, obje taraflarına az yer verilmektedir.

f) Halk şiirinde tabiatın tasvirini pek az konuda bulabiliyoruz. Diğer unsurlara nispetle geniş tasvir, dağ, yayla, ilkbahar ve at konularında gö-

rülmektedir. Bazı unsur ve tezahürler, msl. bülbül, turna, kuğu, koyun, geyik-ceylân, sabah, başlı başına manzume konusu teşkil ettikleri halde tasvirî cephelerine ait zikirler, manzume içinde dağınık ve serpinti ifadelerden ibaret kalmaktadır. Bu saydıklarımız haricinde, tabiattaki diğer unsur ve tezahürler hakkında ancak bir iki mısralık tasvirî temaslar mevcuttur. Tabiatın, sabah, akşam, gece, mehtap, deniz, kar, yağmur, fırtına, göl, orman, sonbahar, yaz gibi bir çok tarafları tasvir edilmemiştir. Dağ, yayla, ilkbahar ve at hakkındaki tasvirler de hep birbirlerine benzerler, müşterek görüş ve müşterek unsurlara dayanırlar. Bu tasvirlerin esası, o tabiat unsuru veya tezahürü hakkında, zaman ve mekân perspektifi olmaksızın, bir çok unsuru sayıp bir araya getirmektir. Dağ, yayla, ilkbahar, nehir ve at, zamanın küçük bir kısmındaki görünüşü ile değil, umumî ve geniş bir zaman içindeki halleriyle anlatılmaktadır. İlkbahar hariç, tabiat, dağ, yayla, nehir, at gibi, içindeki münferit bir unsur ile tasvire konu oluyor. Tabiatın, ufku, göğü, bütün peyzajile tam bir tablo halinde tasviri yapılmıyor.

g) Tabiat duygusu en geniş olarak, ilkbahar, dağ, yayla, nehir, ve at'ı tasvir ve tavsif suretinde tezahür etmektedir. Tabiata hasret, tabiat içinde dolaşma gibi duygular ikinci derecede kalmaktadır. At müstesna, hayvanlar hakkında temâşâî duygu yoktur. Hayvanlar ve kuşlar hakkında mevcut olan, merhamet duygusudur. Orman, deniz, göl gibi tabiat köşelerine karşı temâşâî duygu veya gezme, hasret duygusu mevcut değildir. Tabiat zevki, dağ ve yaylada, ilkbahar mevsiminde, daha çok, sevgili ile beraber yaşama bakımından ifade olunmaktadır. Çok kere tabiattan duyulan zevkin ifadesi, [755] manzume içinde fragmanter serpintiler halinde dir.

h) Profan mahiyetteki metinlere sahip olabildiğimiz XVI. asırdan asrımıza kadar tabiat, bütün halk şairlerinde müşterek görüş, duygu ve müşterek tasvir ve kompozisyon tarzı ile ifade olunmuştur. Halk şairlerinde tabiatın ifadesi müşterek bir an'aneyle dayanmaktadır. Bu an'ane, asırlara ve coğrafya şartlarına hakim olmuştur. Bundan dolayı, tabiat konusu halk şiirinde, zamana ve coğrafî bölgelere göre tehalüf göstermektedir. Ms l. Anadolu'nun deniz bölgeleri halk şiirinde deniz, duygu ve tasvir bakımından hakim bir unsur teşkil edeceği yerde, an'anede olmadığı, evvel gelen halk şairleri onu ele almadığı için şiirde bir tem halini alamamıştır. Halk şairleri tabiatı, herhangi bir anında veya köşesinde müşahede ettikleri gibi değil, an'anenin verdiği örneklere göre ifade etmişlerdir.